

7. HET RINGEN VAN RIETZANGERS: ENIGE RESULTATEN

Waar zijn onze Rietzangers gebleven? Een vraag, die veel vogelaars bezighoudt. Het is altijd weer boeiend om omstandigheden en oorzaken na te gaan, waarom het de ene vogelsoort voor de wind lijkt te gaan, terwijl andere soorten minder waargenomen worden.

Bij de Rietzanger is de achteruitgang van jaar tot jaar merkbaar. Zou Rachel Carson's boek "Silent Spring" voor de Rietzanger harde werkelijkheid worden? Op de conferentie van Euring, het overlegorgaan van de Europese ringcentrales, is afgesproken speciale aandacht te schenken aan het ringen van Koperwiek (*Turdus iliacus*) en Rietzanger (*Acrocephalus schoenobaenus*).

De achteruitgang van de Rietzangerpopulatie is reden om deze zanger als doelsoort voor het ringonderzoek te kiezen. Over de trek van de Rietzanger is nog betrekkelijk weinig bekend. In Tsjecho-Slowakije en in Hongarije lopen al speciale ringprojecten voor deze soort, terwijl de Engelse ringers bijzondere aandacht geven aan het ringen van Rietzangers in Portugal.

Omdat mijn "ringbiotoop" zich daarvoor bijzonder leent, heb ik mijn ringactiviteiten zoveel mogelijk afgestemd op het vangen van Rietzangers, helaas wat vangstcijfers betreft met steeds minder succes.

Status als broedvogel in Nederland

In de "Atlas van de Nederlandse broedvogels" (Teixeira 1979) wordt het aantal broedparen van de Rietzanger geschat op 17.500 - 20.000. Daarbij wordt gesteld, dat recent, vooral in het oosten en zuiden van ons land, sprake is van een duidelijke terugval van de broedpopulatie. Voorbeelden worden genoemd van gebieden, waar het aantal broedparen nog slechts een fractie is van de broedvogelpopulatie in de zestiger jaren. Geconcludeerd wordt, dat de Rietzanger zich in het oosten en zuiden van het land lijkt te hebben teruggetrokken in de grotere moerasgebieden; broedplaatsen in smallere rietstroken heeft hij vrijwel geheel verlaten. Ook in andere delen van Noordwest-Europa is de Rietzanger in dezelfde periode sterk achteruit gegaan en herstel is nog niet opgetreden. De teruggang heeft zich vooral voltrokken vanaf 1969.

De meest aannemelijke verklaring lijkt die van Winstanley, Spencer en Williamson (1974), die concluderen dat de terugval van de Rietzanger en enkele andere soorten (Grasmus, Gele Kwikstaart) vooral een gevolg is van klimatologische veranderingen in het overwinteringsgebied, de Sahel-streek in Midden-Afrika. Het lokaal verdwijnen van geschikte broedbiotopen lijkt in ons land van ondergeschikt belang. Opmerkelijk is het vrijwel constant blijven van de grote rietzangerpopulaties in de moerasgebieden van het westelijk deel van Nederland. De Rietzanger broedt ook in Denemarken, Zuid-Noorwegen, Zuid-Zweden en Finland. Broedvogels uit die gebieden kunnen in Nederland worden aangetroffen (Tot dusver is één Rietzanger met Nederlandse ring in Denemarken teruggemeld).

Geringde aantal Rietzangers

Uit het volgende overzicht van geringde Rietzangers in Nederland, Zwarte Meer-West (Ov.) en Groot-Brittannië blijkt duidelijk de verontrustende teruggang van de Rietzanger in ons land. Verder valt op dat de vangstcijfers van de Rietzanger in Groot-Brittannië behoorlijk op peil zijn gebleven.

In tabel 1 zijn ter vergelijking ook de vangstcijfers van de Kleine Karekiet (*Acrocephalus scirpaceus*) vermeld, omdat de vangstcijfers van de Rietzanger niet alleen het gevolg zijn van voor- of achteruitgang van de populatie.

Andere factoren, die van invloed zijn op de vangstcijfers zijn:

- aard en hoeveelheid van de vangmiddelen;
- vangintensiteit;
- weersomstandigheden.

Aangenomen is, dat de vangomstandigheden gelijke invloed hebben gehad op de totaalvangsten van beide soorten.

Hierbij wordt opgemerkt, dat deze vergelijking niets zegt over de aantalsverhoudingen en ontwikkelingen daarin tussen beide soorten onderling.

In een Zweeds onderzoek naar de relatie tussen de aantallen van Kleine Karekiet en Rietzanger wordt de mogelijkheid geopperd, dat de achteruitgang van de Rietzanger (tenminste voor een deel) te verklaren is door een wijziging in de competitiedruk van de Kleine Karekiet ten koste van de Rietzanger (Karlsson 1983).

Tabel 1. Overzicht vangstcijfers Rietzanger in Nederland (totaal), Zwarte Meer-West en in Groot-Brittannië.

Jaar:	<u>Nederland:</u>		<u>Zwarte Meer-West:</u>		<u>Groot-Brittannië:</u>	
	Rietz.	Kl.Kar.	Rietz.	Kl.Kar.	Rietz.	Kl.Kar.
1957	457	313	362	237	1426	337
1958	619	779	420	510	1285	408
1959	1181	2047	534	781	2281	918
1960	826	1665	252	621	1893	1024
1961	944	1374	71	344	1580	1242
1962	922	1128	239	427	2324	2042
1963	1908	2431	197	410	4480	3273
1964	1584	2129	485	598	5817	3618
1965	1460	2801	265	480	8774	4351
1966	2225	3089	496	401	8351	3745
1967	1743	4462	308	720	10885	7517
1968	1653	2952	601	572	12523	7930
1969	986	3796	256	738	9147	9177
1970	1484	3931	422	979	15199	9627
1971	2107	6505	664		11008	8073
1972	1265	4741	410		10035	7926
1973	791	8571	108		10926	9841
1974	880	6523	134		7443	8265
1975	1165	7379	146		13652	11817
1976	1939	12117	232		20290	18505
1977	1156	6931			22889	17749
1978	276	4516			9747	13617
1979	598	9627	59	793	13179	15238
1980	580	6117	76	587	13511	13106
1981	697	10997	156	1293	15079	14718
1982	773	10832	188	1573	15278	13373
1983	613	12111	109	1779	16307	17254
1984	430	8502	88	1198	11992	13848
1985	272	7815	57	1094		

Trektijd Rietzanger

De najaarstrek van de Rietzanger is van eind juli tot in september. De voorjaars-trek is van half april tot eind mei (Avifauna van Nederland 1970).

De afgelopen vijf jaar is door ondergetekende met name in bovengenoemde periode gevangen in het Zwarte Meer (rayon West) bij Kampen.

De vangstresultaten gedurende de voorjaarstrek waren zo gering, dat daaruit geen conclusies te trekken zijn.

In dit verband is wel een waarneming van 21 april 1979 interessant. In de morgen-uren van die dag trof ik in het Zwarte Meer (rayon Oost) ter hoogte van de Cocks-polder tientallen fouragerende en zingende Rietzangers aan, langs een afwate-ringssloot in het moeras. Bij mijn volgende bezoek aan dit terrein op 5 mei 1979 was niets meer te merken van de piek op 21 april.

Mijn conclusie is dat er op laatstgenoemde datum sprake was van een massale in-val van Rietzangers in de nacht van 20-21 april 1979.

Gedurende de herfsttrek ligt de piek van de vangsten in de laatste week van au-gustus en de eerste decade van september. Ook vroegere vangstcijfers van het Zwarte Meer geven deze piek aan, zoals blijkt uit het navolgende overzicht.

Tabel 2. Overzicht vroegere vangstpieken Rietzanger in het Zwarte Meer.

<u>Tijdvak:</u>	<u>1964:</u>	<u>1968:</u>	<u>1971:</u>
1 t/m 10 juli	-	18	19
11 t/m 20 juli	19	23	83
21 t/m 31 juli	68	84	73
1 t/m 10 aug.	49	179	80
11 t/m 20 aug.	70	29	120
21 t/m 31 aug.	105	137	167
1 t/m 10 sept.	107	52	99
11 t/m 20 sept.	33	34	20
21 t/m 30 sept.	2	1	3
	<u>453</u>	<u>557</u>	<u>664</u>

Britse ringresultaten van de Rietzanger

Uit recente onderzoekgegevens (BTO-news 126, mei 1983) blijkt een opvallend ver-schil in het patroon van de herfsttrek van Kleine Karekiet en Rietzanger. Veel Britse Kleine Karekieten worden teruggemeld uit Portugal en Spanje. Rietzangers daarentegen erg weinig. De meeste terugmeldingen van Britse Rietzangers komen uit Noordwest-Frankrijk, waaruit men de conclusie trekt, dat de Britse Rietzan-gers direct van Noordwest-Frankrijk tot zuidelijk van de Sahara trekken.

(figuur 1). Kleine Karekieten hebben nog een tussenstop in Iberië om hun vet-reserves aan te vullen, voor zij de riskante Sahara-oversteek maken.

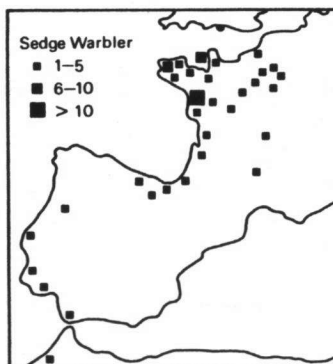
Een en ander hangt samen met het verschil in fourageertechniek van beide vogels. De Kleine Karekiet is beter in staat zich te voeden met vliegende insecten, die ruimschoots aanwezig zijn in Portugal en Spanje. De Rietzanger is meer afhanke-lijk van bladluizen, die alleen in voldoende kwantiteit aanwezig zijn in noorde-lijker streken.

De vraag rijst of de sterk gespecialiseerde fourageertechniek van de Rietzanger iets te maken heeft met de achteruitgang van de soort. Daarbij kan zowel sprake

zijn van afname van het voedsel aanbod, b.v. door factoren, die een negatieve invloed hebben op het aantal bladluizen, als van achteruitgang van het leefgebied.

Figuur 1.

Rietzangers trekken regelrecht van G.B. en NW-Frankrijk naar het overwinteringsgebied ten zuiden van de Sahara.

Sedge Warblers migrate directly from Britain and N. W. France to spend the winter south of the Sahara.

Een Brits onderzoek naar de relatie tussen de aankomsttijden van oude (na 2 kj) en jonge (2 kj) Kleine Karekieten en Rietzangers leverde tot dusver geen duidelijke resultaten op. Wel bleek de relatie voor de Rietzanger duidelijker te zijn dan voor de Kleine Karekiet. De relatieve overdaad aan bladluizen op de verschillende onderzoeklokaties is onderzocht als een mogelijke verklaring voor de relatie.

Trek van de in Nederland geringde Rietzangers

Uit het kaartje van uit het buitenland teruggemelde Nederlandse Rietzangers blijken ook enkele concentraties van terugmeldingen, namelijk Zwitserland en (Noord-)Italië (figuur 2). Kennelijk volgen de in Nederland geringde Rietzangers een oostelijker trekroute dan hun Britse soortgenoten.

Figuur 2.

Uit het buitenland teruggemelde NL Rietzangers

Fungeren moerasgebieden in Zwitserland en Italië dan als laatste station voor de grote oversteek naar de overwinteringsgebieden in Afrika?

Tot dusver was er nog maar één ringmelding van een Nederlandse Rietzanger ten zuiden van de Sahara, namelijk uit Sénégal.

Interessant is de vangst van een met een Franse ring gemerkte vogel op 30 april 1983 op de Makkumerwaard in Friesland. Deze vogel bleek op 6 april 1982 als 2e kalenderjaar geringd te zijn te Lac Aougoundou, Mopti in Mali, een afstand van maar liefst 4222 km.

In Groot-Brittannië geringde Rietzangers zijn ten zuiden van de Sahara teruggemeld uit Sénégal (5), Mali (8), Liberia (1), Sierra Leone (1), Ghana (3) en Opper-Volta (1).

De resultaten uit Mali zijn te danken aan recente Franse ringactiviteiten in dat land.

Tot zover de actuele stand van zaken wat betreft de verspreiding en de trek van de Rietzanger.

Ringers, die in de gelegenheid zijn Rietzangers te ringen, kunnen een belangrijke bijdrage leveren aan het Rietzangerproject, door het opvolgen van de speciale instructies, te verkrijgen bij het Vogeltrekstation.

Ook het vergelijken van de vangst- en andere gegevens van de ringlokaties, ook uit vroegere jaren, kan meer inzicht geven in het wel en wee van de Rietzanger. Belangrijk is ook het verkrijgen van gegevens over het voedselaanbod voor de Rietzanger in de Nederlandse moerasgebieden. Nader onderzoek door b.v. biologie-studenten zou een belangrijke stimulans zijn.

Wat buitenlandse (ring-)activiteiten betreft zou de belangstelling zich met name moeten richten op Zwitserland en Italië.

Er is dus nog genoeg werk aan de winkel.

In de opgelaaide discussie over nut en kosten van het ringwerk is het Rietzangerproject een duidelijk bewijs, dat het ringonderzoek een onmisbare schakel vormt in het onderzoek naar het voorkomen en de trek van een mooie en markante zanger, die moeilijk weg te denken is uit het Nederlandse landschap.

Tenslotte wil ik de heren F. Hanssens, G.H.E. Smallenbroek en W. Wildeboer bedanken voor het beschikbaar stellen van gegevens en/of het verlenen van medewerking.

J. Nap, Henri Dunantstraat 7, 8264 AB KAMPEN

Literatuur

- Bibby, C.J. and R.E. Green, 1981. Autumn migration strategies of Reed and Sedge Warblers. *Ornis Scandinavica* 12 : 1 - 12.
- Bibby, C.J. and R.E. Green, 1983. Food and Fattening of Migration Warblers in some French Marshlands. *Ring and Migration* 4:3, p. 175 - 185.
- Insley, H. and R.C. Boswell, 1978. The Timing of Arrivals of Reed and Sedge Warblers at South Coast Ringing Sites during Autumn Passage. *Ring and Migration* 2:1, 1 - 10.
- Karlsson, J., 1983. Utvecklingen för sävsångara och rörsångara under de senaste tjugo åren, belysta genom ringmärkningsresultat. *Anser* 22 : 141 - 144.
- Koopman, K., 1974. De herfsttrek van de Kleine Karekiet. *Vanellus* 27, p. 236 - 244.
- Moreau, R.E., 1972. *The Palaearctic-African Bird Migration Systems*, Academic Press. London and New York.

OHV16

- Speek, B.J. en G. Speek, 1984. VogeltrekAtlas, Thieme - Zutphen.
- Teixeira, R.M., 1979. Atlas van de Nederlandse Broedvogels.
- Vogelwerkgroep Avifauna West-Nederland, 1981. Randstad en Broedvogels, Tilburg.
- Winstanley, D., Spencer, R. and K. Williamson, 1974. Where have All the White-throats Gone? *Bird Study* 21. 1 - 14.